

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В АФРИЦІ: ЧИННИКИ ПРИСУТНОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Олійник Юрій Ігорович

У статті актуалізуються національні інтереси України в регіоні Тропічної Африки, розкривається їх важливість для національної безпеки, рівень поточної присутності в регіоні та потенційні шляхи її посилення. Регіон відіграє важливу роль як експортер ресурсів для потреб глобальної економіки. За вплив на Африку активно конкурують глобальні гравці – Китай, США і ЄС (особливо Франція), які зацікавлені в контролі над місцями видобування природних ресурсів та шляхами їх транспортування. Присутність України в регіоні збільшить її вплив у світі, відкриє доступ до нових ринків збуту вітчизняної продукції. Автор проаналізував головні загрози для інтересів України з боку світових центрів впливу, а також можливості для поглиблення військово-політичного та економічного впливу. Пріоритетними залишаються інтенсифікація дипломатичної активності, експорту зброї та миротворчої діяльності.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, сила держави, присутність у регіоні, експорт озброєння, миротворчі місії, військова присутність.

Oliyynyk Yuriy

THE NATIONAL INTERESTS OF UKRAINE IN AFRICA – FACTORS OF PRESENCE AND DEVELOPMENT.

The article actualizes national interests of Ukraine in the region of Tropical Africa, studies their importance for national safety and the current Ukrainian politics in Africa, develops the potential ways of its strengthening. African region plays a great role as an exporter of natural resources (especially mineral) for global economy. So the global political actors as China, the USA, the EU (particularly France) fight to get influential position in Africa. They are interested to control the places of natural resources mining and the ways of their transporting. Ukrainian presence in this region could open the new markets for Ukrainian products. The author analyzed the main threats for Ukrainian interests in the region from global influential centers and some possibilities for deepening the level of military, political and even economical cooperation. Ukraine could intensify diplomatic activity, continue the weapon selling and peacemaking operations.

Keywords: national safety, national interests, force of the state, presence in the region, export of armament, peacemaking missions, military presence.

У ХХІ ст., згідно з прогнозами, регіон Південної та Центральної Африки стане перехрестям конкуренції світових центрів впливу за доступ до ресурсів. Тут зберігається великий обсяг різноманітних ресурсів – від нафти (Нігерія, Ангола) до унікальних рідкоземельних металів (колтан у районі Великих Озер). Їх висока концентрація та низька витратність видобутку нерозроблених родовищ сприятиме збільшенню

ролі африканського експорту у світовій торгівлі сировиною. Поряд з цим чинником загальна бідність африканських суспільств та високий рівень демографічного тиску зумовлює надлишок дешевої робочої сили, що перетворює регіон не лише на місце експлуатації доступних природних ресурсів, а й здешевлює їх видобуток.

Економічні та суспільно-політичні тенденції регіону неодноразово става-

ли предметом розгляду іноземних дослідників, зокрема, варто згадати роботи Л. Прокопенка [1], Т. Дейча [2], І. Абрамової [3], А. Біо-Чане, Ц. Вана [4].

Починаючи з 1960-х рр. українські школи сходознавства та африканістики розвивалися під впливом наукової думки СРСР, зокрема московських шкіл – останні концентрувались довкола Інституту Африки Російської академії наук (ІА РАН). З-поміж інших варто згадати публікації О. М. Васильєва, Н. І. Висоцької, В. В. Павлової, Ю. В. Потьомкіна, Я. Я. Етінгера, А. А. Шведова, Р. Г. Ланди. Продовжують працювати В. К. Віганд [5], Ю. В. Корабльов [6], з українських дослідників – В. К. Гура [7] та ін.

З-поміж наукових праць варто відзначити доробки О. В. Добровольського [8], О. П. Якубенко [9], Г. О. Музики, П. М. Ігнат'єва [10], економістів С. Гасима, М. Ю. Рубцової та ін. Молоді науковці акцентують увагу на прагматичних вигодах від розвитку торговельно-економічних відносин з країнами регіону, вказують на значні проблеми з просуванням вітчизняних інтересів, несформованість державної політики та, як наслідок, поразку в конкуренції з іншими країнами (як азіатськими, так і європейськими).

Особливо варто відзначити дослідження К. О. Юрченко [11], яка досліджує проблеми африканської інтеграції на континентальному та регіональному рівні, виявляє закономірності впливу глобальних та регіональних процесів, тенденцій внутрішньої політики на успішність інтеграційних проєктів. У більш глобальному аспекті досліджує питання А. Вентура, що концентрується навколо взаємовідносин країн Африки та Карибського басейну з ЄС [12].

У довгостроковій перспективі регіон може набути ключової ролі рівня нинішнього Близького Сходу – району Перської затоки як головного постачальника нафти для значної частини світу і важливого комунікативного вузла у Баб-ель-Мандебській протоці та Суецькому каналі з околицями. Реалізація **національних інтересів** України в регіоні сприятиме як розширенню ринків збуту вітчиз-

няних товарів (у середньостроковій перспективі), так і залученню до глобальних процесів та впливу на них. *Для цього необхідно проаналізувати наявні інструменти впливу та порівняти їхній потенціал для забезпечення національних інтересів як складника національної безпеки.* Йдеться передусім про такі елементи національної безпеки, як економічна безпека (розширення ринків) та міжнародна безпека (посилення політичного впливу у світі, розширення кола союзників).

Національна безпека – комплекс багатосторонніх чинників, що забезпечують суверенітет держави та збереження і зростання таких показників, як рівень життя населення, суспільна стабільність, економічна незалежність, сила держави, вплив на міжнародній арені. Економічна незалежність, що гарантує роль суб'єкта у міжнародній торгівлі, проявляється у впливовій позиції в міжнародному розподілі праці та безперешкодному доступу до матеріальних ресурсів: сировинних, інформаційних, людських. Важливим інструментом, що забезпечує економічну незалежність, є міжнародна політика. Це передусім проявляється у впливі на ключові для світової економіки регіони. Усі згадані елементи акумулюються в показнику **сили держави**, що проявляється у конкурентоспроможності та рівні впливу на регіональні і глобальні процеси.

Для багатьох держав суттєвим чинником зростання могутності держави є певний рівень контролю над регіонами і торговельними магістралями, що залишаються ключовими для глобальних ринків. Для прикладу, близькосхідна політика США (вторгнення до Іраку, Афганістану, альянс з теократичними режимами Аравійського півострова) викликана потребою контролю за нафтовим басейном Перської затоки та морськими і сухопутними магістралями, що забезпечують експорт нафти до країн-імпортерів. Більша частина експорту нафти з району Перської затоки перевозиться не до США (які більш ніж наполовину використовують інші родовища), а до країн Євразії – від Європи до Китаю. Економіка остан-

ніх досить істотно залежить як від цін, так і від доступності до нафтових покладів. Таким чином, присутність у регіоні допомагає впливати на зовнішню політику Європейського Союзу та Китайської Народної Республіки.

Використання регіону Тропічної Африки з метою посилення впливу глобальних акторів призводить до посилення протистояння конкурентних еліт, що спираються на зовнішню підтримку та дедалі більше радикалізують релігійні й регіонально-етнічні відмінності. В окремих випадках навіть зусилля міжнародної спільноти з пацифікації обмежених районів не забезпечують очікуваного ефекту, оскільки групи, що їх контролюють, спираються на контрабандний продаж за демпінговими цінами важкодоступних ресурсів (наприклад, на сході Демократичної Республіки Конго у провінції Північне Ківу, де миротворці з місцевою армією дуже повільно відтісняють повстанців з «Руху 23 березня») [13]. Відповідно регіон потребує дедалі більшої уваги міжнародної спільноти. Причина вищезгаданих процесів – **ресурсна насиченість** континенту (особливо мінеральною сировиною). Зі зменшенням легкодоступних родовищ в інших районах планети глобальна економіка більше залежатиме від торговельних контактів з регіоном. Таким чином, держави з більшою присутністю в регіоні посилять власний вплив у світі.

До кінця ХХ ст. Африка не була настільки привабливою, оскільки зниження цін на ресурси після завершення «холодної війни» давало змогу вигідно експлуатувати інші регіони, де існував достатній рівень стабільності та технічної грамотності населення. Водночас в Африці наростають внутрішньополітичні конфлікти, які не гасяться зовнішнім впливом через втрату зацікавленості США в регіоні (на відміну від попереднього періоду, упродовж якого розподіл сфер впливу з СРСР грав важливу роль у ставленні до місцевих режимів). Поштовхом для відновлення африканських стратегій стає швидка ек-

пансія Китайської Народної Республіки на економічному та політико-культурному рівнях. Активне зростання китайської економіки, підвищення попиту на споживчі товари викликає потребу в появі нових ресурсів, щоб забезпечити виробництво та збільшення валового внутрішнього продукту. Водночас важливим стає питання безпеки і неперервності як видобутку, так і магістралей транспортування ресурсів. Азіатські експортери сировини (від Перської затоки до Малайзії) були контрольовані геополітичними супротивниками Пекіна, що ставило функціонування китайської економіки під загрозу, послаблювало національний суверенітет. Таким чином, проникнення китайських інвестицій у райони Тропічної та Південної Африки викликане потребою захисту об'єктивних **національних інтересів**. Додатковий чинник у середньостроковій перспективі – вичерпання ресурсного потенціалу в регіонах інтенсивного видобутку. З 2000 по 2006 р. частка Китаю в сумарному показнику приросту африканського експорту зростала з 5 до орієнтовно 12 %, а частка США (36 %) залишилася незмінною. Частка «Старої Європи» (15 членів ЄС) зменшилася (з 26 до 24 % відповідно) [4].

Китайська політика інтенсифікувала відновлення активної африканської політики інших країн. Насамперед йдеться про Європу, де в 1990-х рр. розвивалися проекти утворення «Євроафрики» як спільного політико-економічного простору. У ньому роль південних сусідів Європейського Союзу зводилася до ресурсного придатка – джерела сировини та дешевої робочої сили, що геополітично є органічним продовженням Європи. Вторгнення у простір колективного впливу ЄС конкурентів у глобальному вимірі приводить до перегляду стратегії відносин з місцевими режимами. На зміну домінантній ролі приходять спроби виступити модернізатором країн, що розвиваються, та медіатором громадянських конфліктів.

Апогей цього процесу – проведення Лісабонського форуму щодо еконо-

мічної співпраці європейських та африканських країн у 2007 р., у якому взяли участь представники урядів ЄС і африканських держав. На ньому виникли непорозуміння через обстоювання ЄС гуманітарних принципів («демократичне правління і захист прав людини є ключем до стабільного розвитку, співпраці між партнерами та інтегральною частиною їхніх основних цінностей»). Натомість з африканського боку лунали зворотні вимоги компенсації за колоніальне минуле (пропозиція М. Каддафі). Але суперечності були відкладені, і сторони зосередилися на економічній сфері [14]. Водночас Пекін пропонує більш суттєву та швидку допомогу в розбудові інфраструктури й дешевого кредитуванні. Вагомішим чинником для еліт є невтручання у внутрішні справи партнерів, тоді як Захід вимагає як мінімум ілюзії представницької демократії та дотримання прав людини (яскравий прецедент – захист Пекіном режиму суданського президента Омара Башіра) [15].

Зважаючи на більш програвну лінію, з початку 2010-х рр. західні країни переходять до використання більш силових механізмів – підтримки окремих революцій, **військової присутності**. Каталізатором стала Арабська весна та інтервенція до Лівії – сахарських воріт до Центральної Африки. В останні роки зафіксовано пожвавлення військової присутності європейців у Західній Африці. Громадянські війни у Малі, Нігері та Чаді, що проявляються через сепаратизм етносів берберів і туарегів, що заселяють сахарську північ, та активність озброєних груп ісламістів (зокрема, Аль-Каїди в Магрибі), які спираються на допомогу близькосхідних сил (насамперед нафтоносного Катару), використані як привід для введення обмежених контингентів. Останні зменшують можливості повстанців заволодіти нафтовими свердловинами та іншими джерелами ресурсів і коригують політику лояльних до Заходу режимів. Останні змушені переорієнтуватись із Китаю на Європейський Союз. В окремих випадках порядок денний перши-

ми переглядають повстанці: одним з аргументів північно-мусульманської групи «Селека», що захопила владу в березні 2013 р. в Центральноафриканській Республіці, були невігідні, на їхню думку, контракти з Китайською Народною Республікою та Південноафриканською Республікою, укладені за період перебування при владі президента Франсуа Бозізе, – їх одразу переглянули його наступники [16]. Водночас опоненти «Селеки», які є переважно християнами, орієнтуються на європейських миротворців. Таким чином витісняються конкуренти ЄС.

У силовій політиці головну роль відіграє Франція, яка чи не єдина з європейських метрополій зуміла зберегти надвисокий вплив на політику колишніх колоній у Західній та Тропічній Африці, спираючись на військову присутність у вигляді прямих військових баз. Її формування стають основою для миротворчих операцій, зокрема кампанії «Сангаріс» 2013 р. у Центральноафриканській Республіці, де відбувається громадянський конфлікт за лінією ісламо-християнського поділу. 1200 французьких солдатів – ядро миротворчого контингенту – забезпечують безпеку столиці Бангі [17].

Для України дуже важливо залишитись в Африці, посиливши власну суб'єктність на тлі світових гегемонів. Для позитивного сценарію зберігаються передумови. Нині можна виділити три елементи української політики: **військова присутність у рамках миротворчих місій у Західній Африці та районі Великих Озер, експорт озброєння і торгівля мирною продукцією** – від промислових виробів та сировини до сільськогосподарської продукції.

З огляду на тенденції останніх десятиліть можна чітко говорити про розширення регіону Південної та Тропічної Африки на дві головні зони – перманентної нестабільності та розпаду державних структур, з одного боку, і політичної стабільності із супутнім економічним зростанням – з іншого. Другий регіон концентрується біля узбережжя

Індійського океану – Кенія, Танзанія, Уганда, Ефіопія. Дотичними є і більш проблемні Мозамбік (великий рівень бідності й етнічної диверсифікації) та Зімбабве (застійна автократія, що, втім, забезпечує громадянський мир і гуманітарні потреби населення), а також нафтоекспортна Ангола (етнічно складна автократія, основним джерелом прибутків якої є експорт нафти), Замбія (де розвивається промисловість та інфраструктура, залучаються зовнішні інвестиції), малонаселені Намібія і Ботсвана (експорт діамантів).

Інший полюс – центрально-західні території Сахелю й узбережжя Гвінейської затоки, що потерпають від громадянських воєн за участі ісламістських угруповань (що слугує обґрунтуванням для присутності міжнародних військових підрозділів, насамперед Франції та США), гуманітарних катастроф (зокрема, епідемія вірусу Ебола), втрати контролю центральних структур над територією. У схожому становищі перебувають сусідні Судан та Сомалі, а також ДР Конго. Вагомий виняток – Нігерія, де високий дохід від експорту нафтопродуктів не дозволяє до кінця здетонувати релігійним та міжетнічним конфліктам. Одні з можливих пояснень – проходження лінії міжрелігійного зіткнення, відсутність транспортної пов'язаності пустельних і напівпустельних районів, кланова побудова соціуму тощо. Саме в центрі та на заході континенту варто очікувати перебудови етнодержавного поділу, який уже розпочався (створення держави у туарегів Азавад, легітимізований міжнародною спільнотою розпад Судану у 2011 р. з продовженням конфлікту на нижчому рівні – у громадянській війні з грудня 2013 р. між домінантним народом дінка, який представляє офіційна влада президента Салви Киїра, та повстанською Білою армією народу нуер).

Українські інтереси поки що концентруються навколо військово-технічного співробітництва. Присутність військових підрозділів у форматі миротворчих контингентів під егідою ООН кон-

центрується в зоні найбільшої інтенсивності конфліктів, що викликано об'єктивними передумовами. Найактивніше українці брали участь у миротворчих операціях у районі Гвінейської затоки, в останні роки діє вертолітний підрозділ на сході ДР Конго, окремі фахівці присутні на території Південного Судану. Це зона нестабільності центрально-західної частини континенту, про що згадувалося вище. Водночас торговельні відносини розвиваються з більш стабільними державами. Зокрема, продаж озброєнь, поряд з країнами миротворчої активності, сконцентрований на поставках продуктів військово-промислового комплексу для Нігерії, продажу військової техніки Ефіопії та Кенії. Через початок українсько-російського конфлікту й потребу в озброєнні для вітчизняної армії Україна зменшує обсяги військової торгівлі в регіоні. Протягом перших 10 місяців 2013 р. Україна поставила до країн Африки зернових та олійних культур на суму 1,4 млрд дол., зокрема до Південноафриканської Республіки – 80 % імпорту зернових до цієї країни [18]. Посилюється присутність українських приватних підприємців (зокрема, в Кенії, Нігерії). У країнах Африки працює багато українських громадян, у т.ч. медиків, працівників добувної галузі, цивільних пілотів та моряків.

Ще один чинник, який необхідно враховувати, – чисельна студентська присутність у вищих навчальних закладах України, яка бере початок з часів СРСР і зберігається завдяки низькій вартості вищої освіти. Через співпрацю з африканською молоддю можна формувати прихильне ставлення місцевої інтелігенції та еліт у майбутньому. Варто брати приклад з Китаю, де одним з основних напрямів африканської політики став початок підготовки кваліфікованих кадрів у китайських університетах (лише у 2012 р. у КНР навчалася 27 052 студенти з Африки) [19].

Українські інвестиції в дипломатичну діяльність та економічне співробітництво з країнами регіону забезпечать вагомий результат, збільшивши вплив

України на міжнародні процеси внаслідок зростання ролі африканської політики. Для цього необхідно інтенсифікувати наявні зв'язки з африканськими країнами та визначити магістральні напрями, які допоможуть найбільш ефективно посилити **присутність у регіоні** у середньостроковій перспективі. У цих розрахунках у ролі базових, на нашу думку, варто врахувати такі чинники: **конкуренція інших держав (насамперед геополітичних центрів впливу), досягнутий рівень економічного та військово-політичного співробітництва, а також потенційні можливості розвитку незадіяних напрямів.**

У військово-політичному аспекті головну роль відіграє миротворча діяльність України у рамках Організації Об'єднаних Націй та торгівля зброєю. Починаючи з 1990-х рр. українські контингенти регулярно беруть участь у міжнародних операціях у регіоні. Вони діяли переважно в районі Західної Африки (біля узбережжя Гвінейської затоки), проте останнім часом розширюють географічне поле діяльності, взявши участь у Місії ООН зі стабілізації у Демократичній Республіці Конго з 2013 р. [20].

Починаючи з проголошення незалежності Україна регулярно присутня в Африці як миротворчий агент. Перше вагоме завдання – Місія Організації Об'єднаних Націй в Анголі в 1996–1999 рр., у якій брали участь 216 осіб українського контингенту. З 2000 по 2005 р. українські військовослужбовці присутні у Сьєрра-Леоне (чисельність постійного контингенту при Місії ООН – 530 осіб). У 2004–2008 рр. Україна співпрацювала з Місією ООН у Еритреї та Ефіопії (7 офіцерів на посадах військових спостерігачів).

На сьогодні військовий контингент постійно представлений у Ліберії (275 осіб зі спеціального 56-го вертолітного загону Української миротворчої місії в Ліберії при Місії ООН у Ліберії), де українці задіяні з 2003 р. З 2010 р. українські військовослужбовці зі згаданого загону залучаються до роботи в сусідньому Кот-д'Івуарі (56 миротвор-

ців) [21]. Третя точка присутності – Демократична Республіка Конго, де 18-й вертолітний загін, у якому постійно задіяно 15 осіб, допомагає центральному уряду стримувати повстанців з «Руху 23 березня», базуючись у провінції Північне Ківу на аеродромах Гома, Бунія та Букаву. Також з 2011 р. 4 офіцери залучені до роботи Місії ООН в Республіці Південний Судан, а 6 – допомагають Тимчасовим силам ООН із забезпечення безпеки в регіоні Аб'єї [21]. Останні виконують спостережно-аналітичні та консультативні функції у сфері дотримання правопорядку.

Отже, основною зоною української військової присутності залишаються країни-сусіди північно-західного узбережжя Гвінейської затоки: Ліберія, Кот-д'Івуар, Сьєрра-Леоне. На території цих держав тривають громадянські війни з транскордонним поширенням. В інших регіонах континенту діяльність є виключно консультативною. Виняток – присутність у 1990-х рр. у Анголі і діяльність нинішнього контингенту на сході Демократичної Республіки Конго. Хоча до складу останнього входить менша кількість осіб, що представляють Україну, і рівень їх технічної оснащеності відповідає рівню західноафриканських контингентів (вертолітні загони), їхні функції є більш вагомими. У той час як українські контингенти в Західній Африці понад 10 років виконують суто спостережну і розподільчу функції, зберігаючи нейтралітет, пілоти в ДР Конго ведуть бойові дії проти повстанців на боці центрального уряду. Це виняткова особливість діяльності ООН, яка змушена піти на подібний крок з огляду на слабкість і некомпетентність місцевої армії після тривалих громадянських воєн та гуманітарної катастрофи (понад 250 тис. біженців), що супроводжувалися внутрішнім занепадом регулярної армії [22]. Ці обставини надають змогу проявити партнерське ставлення до офіційної Кіншаси, поглибити двосторонні зв'язки. Звісно, багатонаціональний склад контингентів по-

слаблює такий варіант розвитку подій, однак не виключає досягнення результату за умови як високої ефективності українських військовослужбовців, так і чисельного посилення контингенту в майбутньому.

Більш вагомий чинник економічного співробітництва зберігається у **сфері торгівлі озброєнням**. Українська продукція стрілецької зброї, бронетехніки користується стабільним попитом у країнах «третього світу». Ще у 2008 р. на захопленому піратами судні «Фаїна» до Кенії перевозилися танки, які, ймовірно, мали бути передані Південному Судану [24]. У 2011 р. загальний експорт української зброї перевищив 1,5 млрд дол., з яких до 37 % належать країнам Африки. У 2013 р. одержувачами відремонтованої і модернізованої бронетехніки стали Судан (40 танків Т-72М1, 5 танків Т-55, 8 одиниць БТР-3, 16 одиниць БМП-1 і 10 одиниць БРДМ-2), Ефіопія (72 танки Т-72Б1 з 200 замовлених за контрактом ТР 2011 р.) [23].

Висновки

Таким чином, з огляду на зростання впливу регіону на динаміку світових економічних процесів та дедалі більшу увагу потужних геополітичних центрів, український потенційний вплив буде обмежений діяльністю більш впливових гравців. Ситуація поглиблюється кризою в Україні, яка в найближчі роки навряд чи зможе приділити достатньо уваги своїм інтересам в Африці. Однак, зважаючи на важливість регіону, варто оцінити можливість співпраці з певним геополітичним центром у якості аутсорсингу в певній сфері. Йдеться про охоплення певної обмеженої сфери в обмін на визначену частку прибутку (як фінансово-економічного, так і у формі впливу на місцеві еліти). Частково цей сценарій уже реалізується у межах активної участі в миротворчих операціях. Миротворчі операції Організації Об'єднаних Націй, у яких бере участь Україна, підтримуються пере-

важно країнами НАТО. Неприхована форма такої співпраці – боротьба із сомалійськими піратами задля захисту критично важливих для Європейського Союзу морських магістралей через Бабель-Мандебську протоку та Червоне море (у 2013–2014 рр. фрегат «Гетьман Сагайдачний» брав участь в операції «Атланта») [25]. В обмін на посилення такої діяльності український експорт (зокрема, зброї) до країн Африки, режими яких орієнтуються на Захід, може одержати підтримку з боку країн НАТО. Однак це викличе небезпеку послаблення відносин з більшістю країн регіону, що тією чи іншою мірою орієнтуються на КНР. **Варто зазначити, що збереження присутності України в регіоні посилюватиме її позиції у світі.** З огляду на це необхідно докладати можливих зусиль, обравши сценарій присутності, адекватний наявним на сьогодні ресурсам.

Головні проблеми, які в середньостроковій перспективі необхідно вирішити:

- розгортання дипломатичного корпусу для ефективної присутності в кожній країні;
- пришвидшення процесу імплементації міждержавних угод економічного та політичного характеру;
- створення цілісної програми підтримки африканських студентів в Україні, ознайомлення їх з вітчизняною культурою та дружньою політикою України щодо країн Африки;
- посилення співпраці у сфері оборони, зокрема експорті озброєнь;
- використання присутності миротворчих контингентів як чинника сприяння налагодженню контактів з місцевими елітами для зміцнення двосторонніх відносин, освоєння перспективних ринків.

У подальших дослідженнях варто звернути увагу на коливання світової геополітичної структури, створення ймовірних сценаріїв міжнародних відносин та окреслення вікон можливостей України задля максимізації вигоди за різних умов.

Список використаних джерел

1. Прокопенко Л. Я. Новые политические элиты в государствах Юга Африки. – М.: Институт Африки РАН, 2011.
2. Африка и мир в XXI веке / Отв. ред.: к.и.н. Т. Л. Дейч, к.э.н. Е. Н. Корендясов. – М.: Ин-т Африки РАН, 2010. – 322 с.
3. Абрамова И. О. Население Африки в новой глобальной экономике. – М.: Ин-т Африки РАН, 2010. – 496 с.
4. Абдулайе Био-Чане. Максимизация выгод от расширяющегося экономического взаимодействия Китая с Африкой / Абдулайе Био-Чане, Цзянь Ван // Финансы и развитие. – 2008. – Март. – Т. 45. – № 1.
5. Виганд В. К. Африка. Национальное богатство и международное перераспределение ресурсов / Отв. ред. Л. Л. Фитуні. – М., 2004. – 147 с.
6. Кораблев Ю. Африка. Борьба за выживание в условиях глобализации // Международная жизнь. – 2004. – № 10. – С. 132–141.
7. Гура В. К. Африканські країни соціалістичної орієнтації – Проблеми та перспективи. – К., 1981.
8. Геополітичний розвиток Південної Азії, Океанії, Африки й Латинської Америки та інтереси України / О. В. Добровольський. – К.: Університетське вид-во «Пулсари», 2006. – 128 с. – Бібліогр.: с. 126–127.
9. Якубенко О. П. «Діалог «Північ – Південь» в політиці країн Африки південніше Сахари у 80-ті – на початку 90-х років : дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Олена Павлівна Якубенко; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка; Ін-т міжнародних відносин. – К., 1996. – 236 с.
10. Ігнат'єв П. Україна – Субсахарська Африка: чи залишаться можливості співробітництва невикористаними? / П. Ігнат'єв, Г. Музика // Вісник Української академії державного управління при Президенті України. – 2001. – № 4. – С. 303–312.
11. Інтеграційні процеси в Африці: рівні, фактори, спрямованості та закономірності розвитку (1960–2005 рр.): автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.04 / К. О. Юрченко; НАН України; Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2006. – 19 с.
12. Розвиток торговельно-економічного співробітництва африканських країн АКТ з ЄС: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.02 / Вентура Андре; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2008. – 20 с.
13. Moses Rono. «BBC News – DR Congo claims defeat of M23 rebels / Rono Moses // BBC Africa. – 2013. – 5 November [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/world-africa-24815241>.
14. Лебедева Э. Активизация КНР и ЕС в Африке / Э. Лебедева // Мировая экономика и международные отношения. – 2008. – № 10.
15. Усубалиев Э. Китайская «колонизация» Африки / Э. Усубалиев // Аналитический центр «Разумные Решения» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.analitika.org/index.php/international-affairs/cis/8965-20070212052315456>
16. CAR rebel head Michel Djotodia to review mining deals // BBC. – 2013. – 29 March [Елек-

References

1. Prokopenko L. Ya. (2011). Novyye politicheskiye elity v gosudarstvakh Yuga Afriki [New political elites in the states of South Africa]. Moscow: Institut Afriki RAN.
2. Deich T. L., Korendiasov E.N. (Eds.). (2010). Afrika i mir v XXI veke [Africa and the world in 21 century]. Moscow: Institut Afriki RAN [in Russian].
3. Abramova I. O. (2010). Naseleniye Afriki v noi voy globalnoi ekonomike [African population in a new global model of economy]. M.: Institut Afriki RAN.
4. Abdulaie Bio-Chane & Tszanie Van (2008). Maksymizatsiia vygod ot rasshyraiushchegosia ekonomicheskogo vzaiimodeistviia Kitaia z Afrikoj perevah [Maximizing the benefits of China's increasing economic engagement with Africa]. Finansy i razvitiye – Finances and Development, 45 (1).
5. Vigand V. K. (2004). Afrika. Natsionalnoie bogatstvo i mezhdunarodnoie raspredelenie resursov [Africa. National welth and distributing of resources]. L.L. Fituni (Ed.). Moscow [in Russian].
6. Korablov Yu. (2004). Afrika. Borba za vyzhivaniye v usloviiah globalizatsii // [Africa. Struggle for survival in conditions of globalization]. Mezhdunarodnaia zhizn – International affairs, 10, 132–141.
7. Hura V. K. (1981). Afrykanski krainy sotsialistichnoi orientatsii – problemy ta perspektivy [African countries of socialist orientation – problems and perspectives]. Kyiv [in Ukrainian].
8. Dobrovolskyi O. V. (2006). Neopolitychnyi rozvytok Pivdennoi Azii, Okeanii, Afryky i Latynskoi Ameriky ta interesy Ukrainy [Geopolitical development of South Azia, Oceania, Africa, Latin America and Ukrainian interests]. Kyiv: Universytetske vyd-vo «Pulsary» [in Ukrainian].
9. Yakubenko, O. P. (1996). «Dialoh «Pivnich – Pivden» v politytsi krain Afryky pivdennishe Sahary u 80-i – na pochatku 90-h rokiv [North-South dialogue in Sub-Saharan Africa countries policy from 1980s – to the beginning of the 1990s]. Candidate's thesis. Kyiv: Kyivskiy universytet im. Tarasa Shevchenka; In-t mizhnarodnyh vidnosyn.
10. Ihnatiev P. & Muzyka, H. (2001). Ukraina – Subsaharska Afryka: chy zalyshatsya mozhlyvosti nevykorystany? [Ukraine – Sub-Sahara Africa: would the possibilities be used]. Visnyk Ukrainiskoi akademii derzhavnoho upravlinnia pru Prezidentovi Ukrainy – Courier of National academy for public administration under the President of Ukraine, 4, 303–312.
11. Yurchenko K. O. (2006). Intehratiini protsesy v Afrytsi: rivni, factory, spriamovanosti ta zakonirnosti rozvytku (1960–2005) [Processes of integration in Africa: factors, levels, trends and principles of development (1963–2005)]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: NAN Ukrainy, In-t svit, ekoniniky i mozhnarodnyh vidnosyn [in Ukrainian].
12. Ventura, Andre (2008). Rozvytok torhovelno-ekonomichnoho spivrobitnytstva afrykanskyh krain AKT z YS [The Development of Trade and Economic Cooperation of the African ACP Countries with the EU]. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv: Nats. un-t im. T. Shevchenka.
13. Moses R. «BBC News – DR Congo claims defeat of M23 rebels / Rono Moses // BBC Africa. – 2013. – 5 Nov. Retrieved from <http://www.bbc.com/news/world-africa-24815241>.

тронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/world-africa-21977438>

17. Willsher Kim. French troops exchange fire with rebels in Central African Republic / Kim Willsher // The Guardian. – 2013. – 9 December [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/09/french-troops-rebels-central-african-republic>

18. *Експорт* зернових сягнув 16,4 мільйона тонн // Прес-служба Міністерства аграрної політики та продовольства. – 2013. – 17 грудня [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=246923050&cat_id=244276429

19. Luo Wangshu African students get real-life experience // China Daily. – 2013. – 29 March [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://africa.chinadaily.com.cn/weekly/2013-03/29/content_16356606.htm

20. *Protecting* civilians and consolidating peace in the Democratic Republic of the Congo [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monusco/>

21. *Участь* Збройних Сил України у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки // Прес-служба Міністерства оборони України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/uchast-zbrojnih-sil-ukraini-u-mizhnarodnih-operaciyah-z-pidtrimannya-miru-i-bezpeki.html>

22. *Congo-Kinshasa: Increasing Ethnic Violence in DR Congo Has Led to Serious Humanitarian Crisis* – UN [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://allafrica.com/view/group/main/main/id/00022110.html>

23. *За* півроку Україна заробила близько \$3 млн на експорті зброї. Ключовий клієнт – Африка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.korrespondent.net/business/companies/1585167-za-pivroku-ukrayina-zarobila-blizko-3-mln-na-eksporti-zbroyi-klyuchovij-klient-afrika>

24. *Демчук Р.* Чому «Файну» не забезпечили військовою охороною? / Р. Демчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ord-ua.com/categ_1/article_53850.html

25. *Фрегат* «Гетьман Сагайдачний» завершив участь в операції ЄС «Аталанта» // Прес-служба Міністерства оборони України. – 2014. – 26 лютого [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247057378&cat_id=244277212

14. *Lebedeva E.* (2008). Aktivizatsiia KNR i YS v Afrike // [Activization of CNR and EU in Africa]. Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnyie otnosheniia – World econ. and internation. relations, 10.

15. *Usulibaiev E.* Kitaiskaia kololizatsiia Afriki // [Chinese colonization of Africa]. Analiticheskii tsentr «Razumnyie Resheniia» – Analytical centre «Prudent Solutions». Retrieved from <http://www.analitika.org/index.php/international-affairs/>

16. CAR rebel head Michel Djotodia to review mining deals // BBC. – 2013. – 29 March. Retrieved from <http://www.bbc.com/news/>

17. Willsher K. French troops exchange fire with rebels in Central African Republic / Kim Willsher // The Guardian. – 2013. – 9 Dec. Retrieved from <http://www.theguardian.com/world/2013/dec/09/>

18. *Експорт* зернових сягнув 16,4 мільйона тонн [The level of grain crops export have risen for 16,4 mln tonnes]. Pres-sluzhba Ministerstva aharnoi polityky ta prodovolstva [Web-portal of Ukrainian government]. kmu.gov.ua. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/ru/publish/article?art_id=246923050&cat_id=244276429

19. Luo Wangshu. African students get real-life experience // China Daily. – 2013. – 29 March Retrieved from <http://africa.chinadaily.com.cn/weekly/2013-03/29/>

20. *Protecting* civilians and consolidating peace in the Democratic Republic of the Congo. Retrieved from <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/monusco/>

21. *Участь* Збройних сил України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки [Participation of Armed Forces of Ukraine in international operations for supportance the peace and safety]. Pres-sluzhba Ministerstva oborony Ukrainy [Ministry of defence of Ukraine official web-site]. mil.gov.ua. Retrieved from <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/mirotvorchist/uchast-zbrojnih-sil-ukraini-u-mizhnarodnih-operaciyah-z-pidtrimannya-miru-i-bezpeki.html> [in Ukrainian].

22. *Congo-Kinshasa: Increasing Ethnic Violence in DR Congo Has Led to Serious Humanitarian Crisis* – UN. Retrieved from <http://allafrica.com/view/group/main/main/id/00022110.html>

23. *За* півроку Україна заробила близько \$3 млн на експорті зброї. Ключовий клієнт – Африка [Ukraine have earned \$3 millions selling weapon. The main trade partner is Africa]. Retrieved from <http://ua.korrespondent.net/business/companies/1585167-za-pivroku-ukrayina-zarobila-blizko-3-mln-na-eksporti-zbroyi-klyuchovij-klient-afrika>

24. *Demchuk R.* (2009). Chomu «Fainu» ne zabezpechyly viiskovoiu ohoronoiu? [Why «Faina» was not protected by militar safeguard?]. Retrieved from http://www.ord-ua.com/categ_1/article_53850.html [in Ukrainian].

25. *Frehat* «Hetman Sahaidachnyi» zavershyv uchast v operatsii YS «Atalanta» [Frehat «Hetman Sahaidachnyi» have finished participation in EU operation «Atalanta»]. Pres-sluzhba Ministerstva oborony Ukrainy [Web-portal of Ukrainian government]. kmu.gov.ua. Retrieved from http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247057378&cat_id=244277212 [in Ukrainian].